УДК 37.091.12:005.963.2-051]-042.3:[378.018.8:373.5.011.3-051]:378.147.091.33-027.22](045)

НАСТАВНИК ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДТРИМЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Палагута І. В.
ORCID 0000-0001-6001-7929
доктор філософії, викладач,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. *У статті узагальнено поняття «наставництво» та його роль у проходженні майбутніми учителями педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти. Представлено основні моделі підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти. Висвітлено основні функції наставника у підтримці майбутніх учителів під час педагогічної практики. Проаналізовано походження поняття «наставництво» з етимологічної точки зору. Охарактеризовано основні якості наставника, який відіграє важливу роль у підтримці майбутніх учителів під час педагогічної практики. Узагальнено важливі етапи у відносинах наставника та майбутнього учителя.*

Ключові слова: *наставництво, майбутній учитель, педагогічна практика, заклади загальної середньої освіти, моделі підготовки майбутніх учителів.*

За останні два десятиліття було проведено багато досліджень, які були зосереджені на реорганізації, вдосконаленні та реалізації освітньої політики, яка пов’язана зі вступом на посаду молодих учителів та їхнім професійним розвитком, що сприятиме якісній освітній діяльності. Професор Джон Хатті у своїй книзі

«Візуальне навчання» описав фактори, які найбільше сприяють навчальному процесу і зазначив, що важливу роль у процесі навчання відіграє наочність, яка підвищує якість викладання дисциплін. Виходячи з цих припущень, а також з того, що вчителі повинні безперервно навчатися протягом усіх років роботи в школі, щоб відповідати викликам 21 століття, існує потреба у вчителеві, який зацікавлений та відкритий до постійного професійного та особистісного розвитку, який орієнтований на вдосконалення професійних та особистісних навичок [8].

Початкова підготовка майбутніх учителів організована за двома напрямками: фундаментально-теоретичний, який відноситься до дисциплін фундаментальної підготовки та практично-прикладний, який має на меті завершити деякі навчальні дисципліни в галузі, яка необхідна для викладання.

Нині у підготовці майбутніх учителів можна зустріти паралельну модель навчання, згідно з якою теоретичний компонент може практикуватися одночасно з практичним (професійним) компонентом і послідовну модель, згідно з якою теоретичний та практичний компоненти навчання йдуть паралельно. У паралельній моделі навчання, студенти беруть участь у спеціальній професійній підготовці для вчителів з самого початку, тоді як у послідовній моделі це відбувається пізніше або наприкінці закінчення університетської програми. Майже в усіх європейських країнах вчителів на рівні початкової освіти готують за паралельною моделлю. Слід зазначити, що у Франції та Португалії діє лише послідовна модель, а у Болгарії, Естонії, Ірландії, Польщі, Словенії та Великій Британії діють як послідовна, так і паралельна моделі підготовки вчителів.

У процесі підготовки майбутніх учителів наставник відіграє вирішальну роль незалежно від того чи ми говоримо про початкову підготовку майбутніх учителів чи про безперервну підготовку вчителів [8].

Дослідження в галузі наставництва, як правило, спрямовані на вивчення конкретних елементів наставницької поведінки: наміри стати наставником, типи особистісних рис наставників [9], переваги та недоліки різних форматів

наставництва [4], а також ефективність наставництва у підвищенні результатів діяльності [2]. Ці дослідження наставництва корисні для глибокого розуміння конкретних фаз і тем наставництва, але вони дають неповне уявлення про ефективність програм наставництва [6].

Ми можемо говорити про наставництво в педагогічній освіті в різних контекстах, що слугують різним цілям. Наставник – майбутній учитель можуть перебувати в різних відносинах: майбутній учитель – «повільний» учень, досвідчений майбутній учитель (тьютор) - учень-початківець, шкільний вчитель - майбутній учитель, досвідчений шкільний вчитель - вчитель-початківець, вчитель-предметник - вчитель-предметник, коуч, супервайзер - вчитель, завуч - вчитель [5].

Статус вчителя-наставника охоплює дві нові категорії вчителів в освіті: вчитель-наставник з педагогічної практики для керівництва педагогічною практикою студентів, які готуються до вчительської кар'єри в майбутньому та наставник молодого учителя, який керує недосвідченими вчителями протягом вступу на посаду.

З етимологічної точки зору, поняття «наставник» походить з давньогрецької від імені Ментора, сина Геракла, відомого героя Гомерової «Одіссеї». Ментор був другом Улісса, якому грецький герой доручив виховання свого сина Телемаха, а також долю Ітаки, коли той вирушав на війну. Звідси ми виводимо повчальну історію поняття: наставник повинен бути мудрою людиною, другом і добрим партнером. Слово «наставник» часто викликає в уяві - образ мудрої людини, яка дає поради початківцю. А наставник - це просто людина, яка допомагає іншій людині навчитися чогось [3].

Наставник - це вчитель в школі або в закладі вищої освіти, який несе відповідальність за керівництво педагогічною практикою студентів, через яку вони застосовують набуті теоретичні знання на практиці:

- наставник організовує показові уроки та виховні години для студентів-практикантів, надає їм можливість ознайомитися з найрізноманітнішими педагогічними прийомами та методами;

- наставник надає студентам-практикантам швидкий та ефективний зворотній зв'язок для їхнього професійного розвитку;

- наставник несе відповідальність за студентів-практикантів та надає оцінку викладацькій діяльності студентів-практикантів;

- наставник залучає студентів-практикантів до діяльності поза класом (свята або шкільні вистави, педагогічні гуртки, зустрічі та консультації з батьками);

- наставник зобов'язаний співпрацювати з викладачем методистом, який надає додаткову педагогічну підтримку;

- водночас наставник допомагає та співпрацює з іншими викладачами-наставниками кафедри, які теж надають підтримку студентам-практикантам [7].

Отже, наставник - це людина, яка володіє сукупністю професійних та комунікативних здібностей, на основі яких він вибудовує відносини, які забезпечать досягнення цілей професійного та особистісного розвитку майбутнього учителя, який перебуває на початковому етапі навчання або початку професійної кар'єри. Відносини, які встановлюються між наставником і студентом-практикантом повинні ґрунтуватися на практичній допомозі, керівництві, консультуванні, підтримці, орієнтації на професійний розвиток і зосередженні на прийнятті правильних рішень [7].

Можна виділили такі основні якості наставника:

1. Широкий спектр міжособистісних навичок, які відповідають професійним здібностям наставника та студента-практиканта, розв'язанню різноманітних педагогічних ситуацій.

2. Добре володіє різноманітними методами викладання, альтернативними формами навчання та стилями викладання, які впливають на успішність майбутніх учителів.

3. Має здатність використовувати наставницькі методи, які сприяють підвищенню професійної спрямованості та відповідальності вчителя-початківця.

4. Має ефективні комунікативні навички, які сприяють зростанню майбутнього учителя та задовольняють його емоційні, соціальні та когнітивні потреби.

5. Добре розуміє етапи професійного розвитку майбутнього вчителя, чутливий до дій і реакцій майбутніх учителів, розуміє та коригує свій стиль наставництва відповідно до навчальних прагнень майбутнього учителя [1].

Дослідники виділяють важливі етапи у відносинах між наставником та майбутнім учителем. Кожний етап у відносинах наставництва передбачає активну участь як наставника, так і майбутнього учителя.

Етапи відносин наставника та майбутнього учителя:

1. Підготовка до наставництва Цей початковий етап можна порівняти з підготовкою до важливого проекту. Наставник повинен обміркувати свою мотивацію для участі в наставницьких відносинах і оцінити свою готовність до наставництва. Мотивація має великий вплив на підтримку відносин. Наставник має бути впевнений у своїй готовності до наставництва. Спілкування між наставником і майбутнім учителем на цьому етапі допоможе наставнику зрозуміти, коли слід зробити крок вперед, а коли стриматися, обрати стиль спілкування, який позитивно впливатиме на наставницькі відносини [1].
2. Обговорення процесу наставництва. На цьому етапі наставник та майбутній учитель домовляються про основні навчальні цілі, визначають зміст і процес взаємовідносин. Зазвичай обговорення процесу наставництва починається з вільної розмови, яка відбувається під час однієї або кількох зустрічей і призводить до спільного розуміння бажаних результатів і розподілу обов’язків.
3. Створення умов для наставництва:

- наставник повинен дозволити майбутньому учителю спостерігати за ним та пояснювати йому причини своїх рішень і вчинків;
- наставник повинен бути готовим до того, що буде підтримувати майбутнього учителя не лише тоді коли їхня зустріч запланована, але і тоді, коли майбутній учитель цього потребуватиме;
- наставник повинен виявляти турботу та занепокоєння щодо особистого та професійного благополуччя майбутнього учителя [1].

Отже, наставник - це той, хто отримує задоволення від своєї професії і хоче поділитися своїми знаннями та досвідом з іншими; це людина, яка знайомить майбутнього учителя зі школою та вчителями, де майбутній учитель буде проходити педагогічну практику; дає поради щодо успішного управління класом учнів, інформує про стратегії першого дня навчального року, допомагає вирішити індивідуальні проблеми, які будуть виникати у майбутнього учителя та пропонує педагогічну підтримку; стає порадником і допомагає подолати бар'єр між формальною освітою та реальним життям у класі.

Література:

1. Alabi, A. (2017). Mentoring New Teachers and Introducing Them to Administrative Skills. *Journal of Public Administration and Governance,* 65-74. Vol. 7, No. 3
2. Baluku, M., Leonsio, M., Bantu, E., & Otto, K. (2019). The impact of autonomy on the relationship between mentoring and entrepreneurial intentions among youth in Germany, Kenya and Uganda. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, 25*(2), 170–192.
3. Buell, C. (2004). Models of Mentoring in Communication. *Communication Education, 1479-5795, Volume 53,Issue 1*, p.1.

4. Deale, C., Lee, S., & Bae, J. (2020). Making mentoring meaningful: Hospitality and tourism students' perceptions of mentoring. *Journal of Teaching in Travel & Tourism, 20*(1), 1–22.
5. Fischer, D., van Andel, L. (2002). *Mentoring in Teacher Education - towards innovative school development,* Paper presented at the 27th annual conference of ATEE September 2002 in Warsaw/ Poland, Retrieved november 12, 2010 from http://www.mintmentor.net/en/pdfs/Papers_FischerAndel.pdf
6. Gannon, J. M., & Maher, A. (2012). Developing tomorrow's talent: The case of an undergraduate mentoring programme. *Education + Training, 54*(6), 440–455.
7. Ionescu (Ciulei), F. (2020). The impact of pedagogical practice mentoring on the professionalization for the teaching career. *Journal of education, society & multiculturalism,* 19-31. Issue 2.
8. Ştefan, M. (2006). *Lexicon pedagogic*. Bucureşti: Editura Aramis.
9. Turban, D., Moake, T., Wu, S., & Cheung, Y. (2017). Linking extroversion and proactive personality to career success: The role of mentoring received and knowledge. *Journal of Career Development, 44*(1), 20–33.

Abstract. *The article summarizes the concept of "mentoring" and its role in future teachers' pedagogical practice in general secondary educational institutions. The main models of future teachers' training in higher educational institutions are presented. The main functions of a mentor in supporting future teachers during a pedagogical practice are highlighted. The origin of a concept of "mentoring" from the etymological point of view is analyzed. The main qualities of a mentor who plays an important role in supporting future teachers during pedagogical practice are characterized. Important stages in relationship between a mentor and a future teacher are summarized.*

Key words: *mentoring, future teacher, pedagogical practice, general secondary educational institutions, models of training future teachers.*